

REVISIONSKONTORET

Gästrike Vatten AB

Grundläggande granskning

Grundläggande granskning 2021

Gästrike Vatten AB-koncernen

Lovisa Jansson, KPMG
Gunilla Beckman Ljung, Revisionskontoret kvalitetssäkrare

Gävle kommun 2022-02-24

Dnr.21REK15

www.gavle.se

Innehållsförteckning

Grundläggande granskning av Gästrike Vatten AB-koncernen	3
Bakgrund	3
Metod	3
Revisionskriterier	3
Granskningsresultat	4
Ägardirektiv och bolagsordning till bolagen	4
Bolagets mål och uppdrag	4
Ekonomi	7
Lagstiftning	8
Tillsynsmyndigheter	8
Intern kontroll	8
Riskhantering	9
Övrigt	9
Sakkunnigas ställningstagande	11

Grundläggande granskning av Gästrike Vatten AB-koncernen

Bakgrund

Den grundläggande granskningen syftar till att ge de förtroendevalda revisorerna en tillräcklig grund för att uttala sig i rapporteringen till kommunfullmäktige.

I denna rapport tar de sakkunniga biträdena ställning till de grundläggande frågorna om

- verksamheten sköts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt,
- om den interna kontrollen som görs inom bolaget är tillräcklig.

Metod

De metoder som kommer att användas i granskningsarbetet är följande:

- Dokumentanalys
- Intervjuer/mailkontakter
- Löpande följa kallelser, handlingar och protokoll
- Höstmöten och slutrevisioner där lekmanrevisorerna samt sakkunniga biträden deltar.

Räkenskaperna i bolagen granskas av auktoriserade revisorer. Lekmanrevisorerna och de sakkunniga biträdena har löpande kontakter och har en lagstadgad skyldighet att samarbeta i granskningen av den interna kontrollen.

Lekmanrevisorerna är ansvariga för att granska räkenskaperna i kommunen. Här granskas bolagen i form av den sammanställda redovisningen som ligger utanför de auktoriserade revisorernas ansvar. Det sker i granskningen av delårsrapport 2 samt i årsredovisningen, vilket resulterar i separata rapporter.

Revisionskriterier

En utgångspunkt för granskningen är de övergripande styrdokument som finns för Gävle kommunkoncern. Exempel på dessa är:

Övergripande: Fullmäktiges kommunplan med mål, uppdrag och ekonomiska ramar. Internkontrollreglemente och attestreglemente.

Bolag: Ägardirektiv, bolagsordning, operativa beslutsordningar.

Tillsynsmyndigheters rapporter och beslut som rör de kommunala bolagens verksamheter samt domstolsbeslut.

Granskningsresultat

Ägardirektiv och bolagsordning till bolagen

Bolagets ändamål är, enligt bolagsordningen, att tillsammans med sina dotterbolag svara för ägarkommunernas allmänna vattenförsörjning och avloppshantering. Det ska ske på affärsmässiga principer och innefattar ett långsiktigt ansvar för drift underhåll och genomförande av investeringar i dotterbolagens allmänna VA-anläggningar för en hållbar samhällsutveckling.

Gästrike Vatten AB ska för Gävle, Hofors, Ockelbo, Älvkarleby och Östhammars kommuner

- Bedriva verksamhet som följer av huvudmannskapet enligt lagen om allmänna vattentjänster (vattentjänstlagen) innefattande produktion och distribution av dricksvatten samt avledande och omhändertagande av avloppsvatten samt administration för detta.
- Äga och förvalta aktier i dotterbolag vilka är ägare till ingående kommuners VA-anläggningar.
- Utgöra en kvalificerad resurs inom respektive ägarkommuns samhällsplaneringsprocess som direkt eller indirekt berör den kommunala VA-försörjningen samt tillhandhålla kompetens inom dessa områden.

Enligt information på dialogmötet har det i ägardialoger främst lyfts övergripande frågeställningar som påverkar koncernen långsiktigt. Dialog om kommande års exploateringsplaner etc. lyfts i samverkan på tjänstemannanivå. Beslut rörande nya etableringar av företag kommer ibland snabbt från respektive kommun och bolaget involveras sent i processen med markanvisningar/exploateringsavtal i samband med detta. Det konstateras att det är en utmaning att komma in i ett tidigt skede i processen.

Bolagets mål och uppdrag

Bolaget har beslutat om fyra strategiska mål för år 2021:

- Stort förtroende för våra VA-tjänster
- Hållbar organisation och attraktiv arbetsgivare
- Långsiktig VA-försörjning
- Ekonomi i balans

Till varje mål finns indikatorer och fastställda fokusområden.

Fokusområdena utgör grunden för vilka aktiviteter som ska prioriteras. Indikatorer utgör tillsammans med genomförandet av aktiviteterna ett stöd för att bedöma om bolaget förflyttar sig i riktning mot målen.

Vid dialogmötet framfördes att skyfallet och översvämningarna i augusti 2021 ledde till stor påverkan för verksamheten, främst berördes Gävle, Ockelbo och Hofors kommuner. Ansvaret för dagvatten är delat mellan kommunen, bolaget och den enskilde fastighetsägaren vilket gör att utredningar av betalningsansvar kommer att ta tid.

Måluppfyllelse enligt bolagets verksamhetsrapport 2021:

- *Stort förtroende för våra VA-tjänster*

Förflyttning mot målet har skett.

Bolaget bedömer att de har en driftsäker VA-försörjning och säkra leveranser av kvalitet till invånare och kunder i samtliga kommuner.

Tillgängligheten bedöms vara hög och informationen tydlig.

Under året har rekommendation om kokning gått ut vid tre tillfällen som en försiktighetsåtgärd. Uppföljningen visade att dricksvattnets kvalitet varit god hela tiden förutom i ett fall.

Indikator	Bolag	Utfall		Målvärde
Hög tillgänglighet	Gästrike Vatten	94 %		>95 %
Hälsomässigt säkert vatten	Gävle Vatten, Hofors Vatten, Ockelbo Vatten, Älvkarleby Vatten	100 %		>99 %
Hälsomässigt säkert vatten	Östhammar Vatten	99 %		>99 %

Hållbar organisation och attraktiv arbetsgivare

- Förflyttning mot målet har skett men inte enligt plan.

Aktiviteter inom fokusområdena Ledarutveckling, Medarbetarskapsutveckling och Organisationsutveckling var planerade under året. Flera aktiviteter har genomförts.

Arbetsbelastningen för medarbetarna har varit hög under året pga. många pågående projekt och uppdrag, anslutningar och exploateringar, större driftsstörningar efter skyfallet över Gävleborg samt utvecklingsarbete i verksamheten.

Indikator	Bolag	Utfall		Målvärde
Ökat engagemangindex	Gästrik Vatten AB	Start mätning		Ökning
Ökat ledarindex	Gästrik Vatten AB	Start mätning		Ökning

Långsiktig VA-försörjning

- Förflyttning mot målet har skett men inte enligt plan.

Aktiviteter inom fokusområdena God status på ledningsnätet, Möta anslutningsbehov, Skapa robust vattenförsörjning och Stärkt säkerhetsskydd var prioriterade under 2021. Flera av de planerade aktiviteterna har inte slutförts utan flyttats till 2022 till förmån för åtgärder och efterarbete med anledning av skyfallet samt möjliggörandet av anslutningar och exploateringar.

Indikator	Bolag	Utfall	Målvärde
Vattenförluster	Gästrike Vatten	* 	Ej klart
God tillstånds- hantering	Gävle Vatten, Ockelbo Vatten, Älvkarleby Vatten, Östhammar Vatten	- 	>99 %
God tillstånds- hantering	Hofors Vatten	- 	>99%

* Arbete med att ta fram nuläge och kvalitetssäkra data är påbörjat men inte slutfört än.

Ekonomi i balans

 Förflyttning mot målet har skett men inte enligt plan.

Målet innebär att det ska vara rätt nivå på brukningsavgift och anläggningsavgift utifrån ett 5-årsperspektiv. Aktiviteter inom fokusområdena Ökad transparens i budgetarbetet, Förenklad uppföljning och Effektiv verksamhet.

Utfallet för helåret visar att målvärdet uppnås för fyra av fem bolag. Östhammar Vatten uppnår inte målvärdet pga. årets överuttag som är en följd av ökade brukningsintäkter och ett utfall med generellt lägre kostnader än budgeterat. Överuttaget arbetas in i kommande års ekonomiska plan för att återföra överuttag och uppnå målvärdet.

Indikator	Bolag	Utfall	Målvärde
Resultat i balans	Gävle Vatten	-1 % 	+/- 5%
Resultat i balans	Hofors Vatten	-9 % 	+/- 5%
Resultat i balans	Ockelbo Vatten	+3 % 	+/- 5%
Resultat i balans	Älvkarleby Vatten	-3 % 	+/- 5%
Resultat i balans	Östhammar Vatten	+7 % 	+/- 5%

Yrkesrevisorernas bedömning

Av bolagets fyra strategiska mål bedöms att förflyttning mot målet har skett i ett fall *Stort förtroende för våra VA-tjänster*. För övriga mål bedöms förflyttning mot målet ha skett men inte enligt plan.

Protokollsgranskning visar att styrelsen under året kontinuerligt har mottagit information om aktiviteter och uppföljning av verksamheten. Delårsrapporter har behandlats under sammanträden i juni och oktober.

Vår bedömning är att styrelsens ledning, styrning och uppföljning gällande måluppfyllelse 2021 har varit tillräcklig.

Ekonomi

Nedan följer en sammanställning av det ekonomiska utfallet enligt verksamhetsrapporten 2021.

Resultaträkning (tkr) Gästrike Vatten AB	Redovisat december 2021	Årsbudget 2021	Årsprognos T2 2021	Avvikelse utfall mot årsprognos 2021
Intäkter från dotterbolag	106 588	110 223	110 023	-3 435
Övriga intäkter	435	0	500	-65
Verksamhetskostnader	-25 912	-25 304	-25 604	-308
Personalkostnader	-77 799	-81 408	-81 408	3 609
Avskrivningar	-3 196	-3 411	-3 411	215
Rörelseresultat före fin.	116	100	100	16
Finansiella intäkter	127	0	0	127
Finansiella kostnader	-141	-100	-100	-41
Resultat efter finansiella poster	102	0	0	102
Bokslutsdispositioner	0	0	0	0
Resultat före skatt	102	0	0	102
Skatt	-102	0	0	-102
Periodens resultat	0	0	0	0

Investeringar (tkr)	Redovisat 2021	Årsbudget 2021	Årsprognos T2 2021	Avvikelse utfall mot årsprognos 2021
Investeringar	1 612	1 000	1 500	112
Totalt investeringar	1 612	1 000	1 500	112

Årets utfall för Gästrike Vatten AB är 3,4 mnkr lägre än budget och lämnad prognos. Detta påverkar samtliga dotterbolag och ger dem lägre kostnader. De lägre kostnaderna är framförallt hänförliga till personalkostnaderna. Rekryteringar har inte kunnat genomföras utifrån den takt som var planerad och uppstådda vakanser har gett viss eftersläpning. En viss omfördelning har också skett av kostnaderna då inhyrda resurser redovisats under verksamhetskostnader istället för under personalkostnader.

Yrkesrevisorernas bedömning

Vi bedömer att styrelsens ledning, styrning och uppföljning gällande ekonomi under 2021 varit tillräcklig.

Lagstiftning

- Aktiebolagslagen (2005:551)
- Kommunallagen (2017:725)
- Lag om allmänna vattentjänster
- Säkerhetsskyddslagen

Tillsynsmyndigheter

- Kommunen har tillsyn av livsmedel och vatten
- Länsstyrelsen

Intern kontroll

En internkontrollplan avseende 2021 finns framtagen för Gästrike Vatten AB som även inkluderar även dotterbolagen. Av protokoll framgår att planen antogs av styrelsen 2020-11-26 § 39.

Internkontrollplanen innehåller 5 risker inom riskområdena (i) teknisk säkerhet, (ii) rättsområde delegation och (iii) inköp.

Risker:

- Bristande rutiner för IT-säkerhet
- Otydligt ansvar och delegation då antalet externa resurser ökar
- Bristande hantering i rutiner för behörighet till våra anläggningar – Fysisk säkerhet
- Bristande hantering i rutiner för tillsyn av våra anläggningar – Fysisk säkerhet
- Försening i arbetet med implementering av ny inköpsprocess

Riskerna är kopplade till bolagets strategiska mål. Riskvärdering, kontrollmoment, ansvarig och periodicitet framgår av planen.

Enligt information vid dialogmötet fokuserar internkontrollplanen på risker kopplade till styrelsens ansvar. Klimatrisker har inte inkluderats i internkontrollplanen då det ligger inom ramen för verksamhetens risker.

Av protokoll framgår att uppföljningen av 2020 års internkontroll godkändes av styrelsen vid sammanträdet 2021-02-25, § 7.

Yrkesrevisorernas bedömning

Aktiebolagslagen och kommunallagen är tydliga med att den interna kontrollen är styrelsens/nämndens ansvar. Vi ser positivt på att det i internkontrollplanen tydligt framgår att den ska stödja både ledning och styrelse i arbete med att säkerställa att arbetssätt och rutiner följs och att risker minimeras. Vidare bedömer vi det som positivt att riskerna har kopplats till bolagets strategiska mål. Vår bedömning är att internkontrollplanen i stort täcker in relevanta risker.

Granskningen av protokoll visar på att styrelsen har fått återrapportering om arbetet med den interna kontrollen under sammanträdena i juni och oktober månad.

Riskhantering

I skriftliga svar från bolaget har redogjorts för bolagets riskhantering och beredskap vid händelser som översvämningen i augusti 2021 och liknande händelser. Det framkom att bolaget har ett flertal rutiner och handledningar som styr verksamheten vid denna typ av händelse. Som grund för arbetet ligger det dagliga arbetssättet i kvalitetslednings-systemet. Exempel på styrande dokument som angetts är:

- Rutin för större händelse
- Rutin för information till tillsynsmyndighet
- Rutin för kraftig nederbörd och snösmältning
- Rutin för bräddningar

I samband med dialogmötet pågick analysarbete för att förstå vad som orsakat skadorna i den tekniska anläggningen och för att kunna vidta rätt åtgärder på ett kostnadseffektivt sätt.

Yrkesrevisorernas bedömning

Vi ser positivt på att ett analysarbete pågår av orsakerna och effekterna till de skador som uppstått med anledning av översvämningen i augusti. Dock anser vi att styrelsen bör inkludera klimatrelaterade risker i sin risk- och väsentlighetsanalys.

Övrigt

Skyfallet i augusti 2021

De flesta delar av verksamheten påverkades stort av skyfallet, både vattenverk, reningsverk och ledningsnätet drabbades i berörda kommuner.

Beredskapspersonal fick kalla in extra bemanning för att kunna hantera det akuta läget. Att säkerställa leverans av dricksvatten med godkänd kvalitet var prioriterat. Flera av vattenverken fick översvämning av vatten i maskinhall och driftlokaler. Verksamheten kunde upprätthålla leverans på samtliga vattenverk. Bolaget beskriver att beredningsstegen var robusta och att godkänd kvalitet på dricksvatten kunde upprätthållas även vid en stor försämring av råvattenkvaliteten på grund av regnpåverkan. Extra provtagning genomfördes för att kontrollera kvaliteten löpande.

Bräddning skedde från reningsverk och vissa pumpstationer på grund av de stora flödena. Flera av de dagvattenpumpstationer som bolaget driftar på uppdrag av Gävle kommun slutade att fungera då de översvämmades av vatten.

Ledningsnätet för dagvatten och spillvatten påverkades stort. Dagvattenledningsnätets kapacitet är inte dimensionerat för mängden regn som föll och därför kunde inte dagvatten ledas bort från gator och fastigheter. Spillvattennätet belastades också på många håll över dess maxkapacitet. Detta på grund av kopplingar där dagvatten leds in i spillvatten men även på grund av att ett äldre spillvattennät innehåller sprickor där dagvatten kan läcka in i ledningarna och belasta systemet. Bolagets kundtjänst utökade sina öppettider under första dygnet för att stötta de drabbade kunderna. Extra resurser, externt konsultstöd, för utredningsarbete och hantering av skadeståndsärenden har avropats för

2021 och 2011. Stort fokus låg även på att tillsammans med Gävle kommun pumpa bort vatten för att göra vägar och gång- och cykelvägar framkomliga.

Arbete pågår för att ta fram underlag för att utreda skadeersättningsansvar fördelat på fastighetsägare, VA-huvudman eller kommun samt att säkerställa en process för att ärendehantera orsaksanalyserna på ett kvalitetssäkrat sätt. Samtliga kostnader som uppkommit i samband med skyfallet har sårredovisats för respektive dotterbolag.

Bolagets sammanfattning av viktigaste händelserna under året

- Ägarsamråd har genomförts med temat utveckling. Strukturen för samarbetet har utvecklats. Ytterligare arbete krävs för att gemensamt definiera struktur och innehåll för att öka användbarheten och kvalitet för alla parter.
- Vattenläget har löpande följts och information har gått ut externt anpassat efter läget. Åtgärder som vidtagits har gett en något bättre situation än föregående år.
- Coronaviruset har påverkar verksamheten men inte VA-leveransen till kunder och samhälle. Anpassningar har skett utifrån gällande råd. Det har skapat flera arbetsplatser i tillfälliga lokaler för att göra det möjligt att sitta glesare och ha en bra arbetsmiljö. De medarbetare som har haft möjlighet har jobbat hemifrån för att minska den fysiska kontakten och minimera smittspridning. Andra effekter är att måtarbyten och vattenavstängningar, till följd av obetald faktura, har pausats och att betaltider till leverantörer har kortats. Det har inte varit möjligt att ta emot studiebesök eller praktikanter.
- Leveranstider har förlängts och kostnaderna på material och elektronik har ökat bland annat på grund av internationell komponent- respektive plastråvarubrist.
- Under hösten har en förändring av organisationen genomförts.
- Fortsatt deltagande i forskarskolan Future Proof Cities med syfte att få underlag för hur vi bäst planerar och utformar VA-system för att på bästa sätt bidra till en hållbar stadsutveckling. I nuläget har bolaget ingen egen företagsdoktorand.
- Revisorernas utvärdering av bolagets kontrollmiljö visar på ett gott resultat.
- Under året har yttrande lämnats på flera övergripande remisser, t.ex. på Vattenmyndigheternas Åtgärdsprogram. Bolaget ser att förslagen för vattenarbetet omfattar flera viktiga frågor och får en stor påverkan på VA-verksamheten framöver och att förändringar i nuvarande arbetssätt inom svensk vattenförvaltning är nödvändiga.
- Hållbarhetslöfte har tecknats med länsstyrelsen i Uppsala för att säkra en långsiktig VA-försörjning genom samverkan.

- Förutsättningar och konsekvenser av ett ackrediterat laboratorium för hela Gästrikre Vatten koncernens VA-verksamhet har utretts övergripande.
- Ett nytt GIS-system (kartor) och debiteringssystem har handlats upp och införts under året.
- Då nya centrala kollektivavtal gäller från 1 januari 2022 har lokala avtal tecknats med de fackliga parterna.
- Utredning av förutsättningar och möjligheter för en långsiktig hantering av slam pågår för att ge underlag till långsiktig strategi. Även utredning om möjlighet att hantera slam från enskilda avlopp genom att bygga mottagning på befintligt reningsverk tillsammans med Gästrikre Återvinnare (GÅ) har fortlöpt (finansiering sker av GÅ). Arbete fortlöper.
- Förslag till reviderade Allmänna bestämmelser för användandet av vatten- och avloppsanläggning (ABAV), Taxa för Gästrikre Vattenkoncern och Taxebilaga för samtliga kommunfullmäktige har tagits fram och beslutats av styrelsen.

PFAS

KPMG har genomfört en fördjupad granskning av Gästrikre Vatten ABs hantering av PFAS i dricksvatten. Frågan om PFAS aktualiserades i samband med dialogmötet mellan revisorerna och bolaget under 2020. Granskningen visar att Gävle är den kommun som har störst förekomst av PFAS, men att det understiger nuvarande gränsvärden. Övriga kommuner har ingen eller liten förekomst av PFAS i sina vattentäkter. Sammanfattningsvis bedöms det, utifrån granskningen, att Gästrikre Vatten AB har ett riskbaserat och behovsanpassat arbete kring PFAS.

Sakkunnigas ställningstagande

Vi kan konstatera att det skyfall som föll över Gävleborg i augusti har inneburit utmaningar för Gästrikre Vatten AB med dotterbolag. Skyfallet har inneburit en högre arbetsbelastning för bolagets personal och även lett till att aktiviteter som planerats att genomföras under 2021 har fått skjutas fram till 2022.

Covid-19 pandemin har påverkat verksamheten i viss utsträckning, bl.a. genom pausade aktiviteter, hemarbete för delar av personalen och det har inte varit möjligt att ta emot praktikanter. Leveransen av VA-tjänster har dock inte påverkats av pandemin.

Av bolagets fyra mål har förflyttning endast skett i enlighet med plan för ett av målen. Målen är dock långsiktiga och arbete med aktiviteter fortgår.

Årets utfall för bolagskoncernen är 3,4 mnkr lägre än budget och prognos. Detta bl.a. på grund av personalvakanser.

Vår bedömning är att:

- Verksamheten sköts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt.
- Den interna kontrollen som görs inom bolaget är tillräcklig.

Bilaga Dotterbolagen, väsentliga beslut, ekonomiskt resultat samt eventuella begärda aktieägartillskott

	Gästrik Vatten AB	Gävle Vatten AB	Hofors Vatten AB	Ockelbo Vatten AB	Älvkarleby Vatten AB	Öst- hammar Vatten AB
Nya arvodestämmelser	Gäller alla bolag. Beslut 2021-02-25					
Begäran om kapitaltäckningsgaranti		Beslut om att begära kapitaltäckningsgaranti från Gävle kommun för att säkerställa eget kapital 2021-10-07*				
Begäran om tillskott av eget kapital			Beslut att föreslå KF att utöka eget kapital i form av aktieägartillskott på 5 mnkr, 2021-12-09		Beslut att föreslå KF att utöka eget kapital i form av aktieägartillskott på 5 mnkr, 2021-12-09	Beslut att föreslå KF att utöka eget kapital i form av aktieägartillskott på 10 mnkr, 2021-12-09
Arbetsordning för styrelsen	Beslut 2021-04-21	Beslut 2021-04-21	Beslut 2021-04-21	Beslut 2021-04-21	Beslut 2021-04-21	
Instruktion för VD	Beslut 2021-04-21	Beslut 2021-04-21	Beslut 2021-04-21	Beslut 2021-04-21	Beslut 2021-04-21	
Instruktion för ekonomisk rapportering	Beslut 2019-04-24					
Verksamhetsplan med intern- och investeringsbudget	Beslut 2020-11-20	Beslut 2020-11-20	Beslut 2020-11-20	Beslut 2020-11-20	Beslut 2020-11-20	Beslut 2020-11-20
Internkontrollplan och uppföljning	Beslut 2020-11-26					
Attestordning/delegationsordning	Beslut 2021-06-10. Beslut återtog 2021-12-09	Beslut 2021-06-10	Beslut 2021-06-10	Beslut 2021-06-10	Beslut 2021-06-10	Beslut 2021-06-10
Resultat efter skatt 2021	0	18 058 tkr	-1 508 tkr	290 tkr	3 233 tkr	5 502 tkr

* Gävle Vatten har under året gjort en avsättning för skadestånd på 250 mnkr till följd av skyfallet som inträffade i augusti. Gävle kommun har gett driftsbidrag på 250 mnkr för att täcka denna kostnad vilket innebär att det inte blir någon resultatpåverkan för 2021. Avsättningen och bidraget är inte med i resultatsammanställningen för ökad jämförbarhet.

Driftsbidraget kommer att regleras utifrån faktiskt utfall på skadestånden under kommande år.